

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה
דברי יואל - מועדים ד חנוכה: טייטלבוים, יואל בן חנניה יום טוב ליפא (1) {ט} עמוד מס: 423 הודפס ע"י אוני

ובאמת הרי יש פלוגתא בכוונת הכתוב לא יסור שבט מיהודה אם הוא ציווי או רק צרכה ויעוד, דלפי"ד הרמב"ן ז"ל נכלל בזה ציווי להיות שבט המושל ליהודה ושלא יטלנו שבט אחר זולתו, אבל לדעת כמה מן המפרשים אינו אלא צרכה שצריך יע"א את יהודה שיהיו בני המלוכה מורעו, וע"ד שצריך לשאר שבטים איש אשר כבדו בדרך אותם, אבל לא שלל בזה היות המלוכה גם משבט אחר, והרשב"ם פי' להדיא שלא יסור שבט מיהודה עד שיבוא שילה, כלומר המלכות שנתן לו להשתחוות לפניו כל אחיו לא תפסוק ממנו עד שיבוא רחבעם בשילה, אבל משם ואילך נפסקה שלא נשאר לו רק שבט יהודה וצנימין. וכן פי' עוד כמה מפרשים, וי"מ דקאי רק על לעת"ל שהתנבא יע"א שהמלך המשיח יהי' מורע דוד, ולפי"ז הוא כמו כמה צרכות שבתורה שלא יתקיימו רק לעתיד בזמן השלימות וכמ"ס הרמב"ן ז"ל בפ' בחקותי, ועוד ישנם בזה כמה פירושים דדברי המפרשים.

והאברבנאל ז"ל בפ' ויחי עה"כ לא יסור שבט מיהודה האריך בזה, ותוכן דבריו דמאמר זה מורה לכאורה שתמיד יהי' בו המלכות ביהודה, וזה אינו כי שאלו שמלך בראשונה משבט צנימין לא יהי' מיהודה, וירבעם וכל שאר מלכי ישראל לא היו משבט יהודה, וגם בצית שני מלכו החשמונאים וכו' ואיך נתקיימו א"כ דברי הזקן ונבואותיו לא יסור שבט מיהודה. ומ"ס הרמב"ן שכוונת הצרכה הזאת שבהיות מלכות בישראל לא תסור מיהודה ולא תעמק אל שבט אחר, ושהמלכים שמלכו אחרי דוד משבט אחר היו עוזרים על דעת הזקן וכו', יש בזה ספק נגדו, כי הנה לא יסור שבט מיהודה אינו מזה ואזהרה לשאר האחים שלא יקחו ממשלתו אבל הוא רק הצטחה ויעוד עתיד, ואם היו המולכים

בישראל עוזרים על זה א"כ עכ"פ נחצטלה הצטחת הזקן ולא נתקיימה אלא צימי דוד ושלמה, ואין ראוי לומר שרק על אותו זמן מועט ניבא. ודברי רז"ל מצינו בזה שני דרכים, הא' בפ"ק דסנהדרין (דף ה') לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבצבל וכו', והדרך הב' שפירשו הנבואה הזאת כולה על העתיד לביאת המשיח בלבד, כמ"ס צב"ר וצילמדנו לא יסור שבט מיהודה זה משיח בן דוד שהוא עתיד לרדות שנאמר תרועם בשבט ברזל וכו', עד כי יבוא שילה, כשיבוא מי שהמלכות שלו וכו'.

ובמ"ק שם האברבנאל דלפי דעתו הכוונה דיע"א לא זכר מלכות צביאור אבל אמר שבט, ור"ל כל מינוי מעלה והנהגה ושררה על יתר אחיו, ועל זאת המעלה אמר שלא תסור מיהודה, וכבר מצאנוהו צו לפני מלך מלך בישראל שהי' יהודה גדול על אחיו גם צימי יוסף וכו', גם במסע הדגלים ובחנוכת המזבח וכו'. ועד"ז בכל הדורות הי' לאותו שבט מעלה על אחיו, וגם אחרי שגלה יהודה מעל אדמתו לבבל נתקיים לא יסור שבט מיהודה שהיו מהם ראשי גליות, וגם הם בכלל הצטחה זו, וגם בזמן בית שני עם היות החשמונאים מולכים ללחום מלחמות ה', תמיד הי' צירושלים נגיד מיהודה והוא הי' ראש לסנהדרין וכמ"ס יוסף בן גוריון, וכן הי' הדבר גם היום בגלות הארוך הזה עד זרפת וגלות ירושלים אשר בספרד, אין ספק שהנשיאים והנגידים אשר היו המלכים והקהלות ממנים על צנ"י היו כולם מורע בית דוד לקיים מה שנאמר לא יסור שבט מיהודה, כי הי' רוב גלותינו אשר במלכויות ההם משבט יהודה, הנה אם כן נתקיימה ההצטחה ההיא בזמן ההצלחה ובזמן הגלות עד היום הזה. ולפי שאמר לא יסור שבט מיהודה שהוא יעוד כולל לזמן ההצלחה ולזמן הגלות לכן אמר עד כי יבוא שילה, ר"ל שכל

כך יתמיד השבט הזה עד שכבר יבוא שילה שהוא בנו של יהודה והוא מלך המשיח, והיתה ההפלגה הזאת שיתמיד היעוד הזה מימי יעקב עד מלך המשיח שהוא באחרית הימים, יעיי"ש שהאריך טובא.

ועד"ז פי' גם הצעל עקידה פי' ויחי (בשער שלשה ושלשים) שהכתוב מורה שאפילו בזמן הגלות לא יסור שבט מיהודה וגו' כאמרם ז"ל אלו ראשי גליות שבצבל וראשי גליות שבכל זמן וזמן, וכן הי' בלי ספק כי בכל דור ודור לא עזבו חלקינו ויתמיד השאיר לנו שריד כמעט מהשבט ההוא, וכמ"ש ז"ל (מגילה י"א) להפר בריתי אתם בימי רומיים שהעמדתי להם את רבי ואת כל חכמי הדורות, והם אשר נהגו נשיאות ורצנות וגאונות בכל הימים הרבים אשר נשמר זה הסדר ציניהם, וגם אח"כ לא סר מהם שבט נוהג שררה ומינוי מלכות בקצת מקומות מושבותם, ומאן יאמר לן שהנשיאים והרצנים אשר הפקדו במלכיות אלו מפאת המלכים או יתה-הרצנים אינם מהזרע ההוא וכו', ועל החולק להביא ראיה, דאנן אהימנותיה דאזינו הזקן קא סמכינן, עכ"ד. (וכ"כ גם הרמ"ע מפאנו ז"ל בעש"מ מאמר חק"ד ח"ד פמ"ט). וגם בדרשות הר"ן (דרוש ז') חולק להדיא על דעת הרמב"ן ז"ל בזה, שלא הבטיחו שלא יקום לעולם מלך משבט אחר ולא תהי' מלוכה וממשלה לאחד מאחיו, וביאר כוונת הכתוב בכמה אנפין, ומסיק דלפי דעת רז"ל לא תתחיל זאת הבטחה רק אחרי ביאת הגואל, ויבטיחנו כי אע"פ שתפסק מלכות ממשפחתו בזה"ז, אחרי ביאת הגואל לא תפסק לעולם, וזהו עד כי יבוא שילה יעיי"ש.

עב"פ מבואר דינסם דרכים שונים בכוונת הכתוב הזה ללא יסור שבט מיהודה

ואינו מבזרר כ"כ אליבא דכ"ע שהוא ציווי, והרבה מן הראשונים לא סבירא להו שחטאו החשמונאים בזה שלקחו להם המלוכה, דיתכן דמותר להיות מלוכה גם לשבט אחר, וגם מדברי הרמב"ן ז"ל גופא כד מעיינין בלישנא משמע נמי קצת שאין זה חטא כ"כ להיות מלוכה לצורך שעה גם משבט אחר, מדקאמר גבי שאול דמ"ש הכ' שאילו שמר מלכות ה' כאשר נצטוה כי עתה הכין ה' את ממלכתך על ישראל עד עולם, ר"ל שאם לא חטא הי' גם לזרעו מלכות בישראל לא על כולם, ואולי הי' מולך על שבטי אמו על בנימין ואפרים ומנשה, או יהי' מלך תחת יד מלך יהודה, וגם קאמר שהמלכים שמלכו על ישראל משאר שבטים היו סומכים על דבר אחי' השלוני הנביא שמשה לירבעם ואמר (מ"א י"א) ואענה את זרע דוד למען זאת אך לא כל הימים (ועיי"ש בפרש"י), וחטאם של ישראל הי' שהאריכו להמליך עליהם משאר השבטים ולא היו חוזרים אל מלכות יהודה וכו', וכן העתיק שם עוד מ"ש בירושלמי דהוריות שאין מושחין מלכים כהנים ע"ש לא יסור שבט מיהודה, דאע"פ שישראל מקיימים עליהם מלך משאר השבטים כפי צורך השעה אין מושחין אותן שלא יהי' עליהם הוד מלכות וכו' וכמ"ש בגמ' (הוריות) שאין מושחין אלא מלכי בית דוד יעיי"ש. ומשמע קצת מכותלי דבריו ז"ל דגם הוא אינו חולק על זה שהי' מותר למלוך לפי שעה מלך גם משאר שבטים, אלא שדא עקא שהאריכו להמליך עליהם וכו' ולא היו חוזרים למלכות יהודה. ואלמלי הי' בזה איסור לא הי' מושח אחי' השלוני את ירבעם למלך, ואילו לא שחטא ירבעם הרי הי' גם לו איזה מלכות של קיימא על ישראל, וכמ"ש בפסוקים שהזהירו אחי' ואמר לו אם תשמע את כל אשר אצוך וגו' ובניתי לך בית נאמן (פי' התרגום מלכו קיימא) כאשר בניתי לדוד, וגם מה שנטרד

ממלכותו הרי הוא רק לפי שחטא אצל
 בשעה שנמשח הרי היה לדיק, והרי נמשח
 ע"י נביא צליווי השי"ת, ועכ"פ יתכן גם
 לשאר שבטים ליטול מלוכה לזמן אף לאחר
 שהחל להיות מלכות ליהודה, ואין עוברין
 בזה על צוואת הזקן לא יסור שבט מיהודה,
 וא"כ מנ"ל הכרח להאשים את הצדיקים
 החשמונאים שעשו שלא כדין, ואמאי לא
 נימא דכמו"כ ה"י מותר גם להם ליטול
 מלוכה לצורך שעה שה"י הכרח בזה בעבור
 המלחמות שלחמו, וכדי שיה"י בידם כח
 המושל להרים קרן הדת כמבואר לעיל. ומה
 שהגיע מן העונש שנהרגו אין זה קושיא
 כ"כ דמי בא בסוד ה', ובוודאי ה"י בזה סוד
 כמוס מהשי"ת ועמקו מחשבותיו יתצ"ש,
 וכענין העונש דעשרה הרוגי מלכות בעבור
 החטא דמכירת יוסף שה"י כל זה בגזירת
 נורא עלילה על צנ"א כמוצא לעיל, ועוד
 מטעמים כמוסים לפניו ית' שכולם למעלה
 מהשגתנו ואין אחנו יודע עד מה, אצל
 עכ"פ אין מזה הכרח לומר שהי"ל
 להחשמונאים חטא בדבר המלוכה, והגם
 שהרמב"ן ז"ל ס"ל הכי מ"מ לא משתמע
 מילתא אליבא דכ"ע, ומשמע לכאורה שהוא
 פלוגתא בין הראשונים, דהרי מדברי
 הרמב"ם ז"ל נראה להדיא דלא ס"ל כן
 כנ"ל, וגם בפירוש הכ' לא יסור שבט
 מיהודה רבו צו הפירושים כנ"ל, וא"כ אין
 זה דבר מוכרח אליבא דכל הראשונים לומר
 שה"י בזה חטא להחשמונאים. דבאמת עדיף
 טפי כל מה דאפשר להפוך בזכותם של
 קדושים הללו משרתי ה' שקדשו ש"ש
 במסנ"פ גדול כזה, שהרי זה הכל מודים
 שעל ידם נתקיימה כהתו"כ, וגם הרמב"ן
 ז"ל עצמו כתב שאלמלא הם נשתכחו התורה
 והמצות מישראל ח"ו, וגם לדבריו לא ה"י
 להם רק חטא זה לצד של דבר המלוכה,
 ועכ"פ כיון שהיו לדיקים וקדושים כ"כ
 מהראוי למשכוני אנפשינן לתרנם כל כמה

שאפשר, והגם שאין צידנו להכריע בין
 הראשונים ז"ל, והרמב"ן דס"ל הכי בוודאי
 דתורת אמת הייתה צפיהו, אצל כדי להצדיק
 את הצדיקים חסידי עליון הללו ניתן לנו
 ג"כ למינקט כדברי שאר הראשונים שיש
 להם דרך אחרת בזה.

ובענין הזה אמרתי לפרש צענין חלומו של
 יוסף הצדיק, דלאחר שסיפר את

החלום לאחיו כתיב ויאמרו לו אחיו המלוך
 תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו, דלכאורה
 הוא פלא מה ששללו זאת בלשון בתמיה כל
 כך שהוא דבר שאי אפשר להיות, וכי מנא
 ידעו שכלתי יתכן שיה"י כן, ואם שהם אינם
 מרוצים בכך הול"ל שאינם מסכימים לדבריו,
 אצל ממה שתמהו על זה תמיה גדולה כ"כ
 משמע שצעיניהם הוי זאת דבר שהוא נמנע
 המציאות, וזהו פלא למה ה"י זאת אללם כל
 כך נמנע המציאות שיוסף ימלוך עליהם,
 והלא בודאי ידעו היטב שהצוי"ת הוא
 הממליך מלכים ולו המלוכה, והרציה שאכן
 נתקיים כל החלום לאחר זמן שנעשה יוסף

מלך והשתחוו לפניו, ואע"פ שהקצ"ה
 העלים הדבר מהם לפי שה"י ז"ל כן מן
 השמים שיצאו למצרים, מ"מ ז"צ מדוע
 תמהו על זה תמיה רבתי כ"כ. וגם בכפל
 הלשון המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול
 בנו, פי' האצ"ע המלוך תמלוך עלינו
 שאנחנו לא נשימך מלך עלינו, או האם אתה
 חפץ למשול בנו בחזקה. ולפי"ז שפיר שללו
 מציאות הדבר שהוא לא ימשול בהם בחזקה,
 אצל גם על זה קשה כנ"ל מנא ידעו צבירור
 כל כך שאי אפשר להיות גם זה שימשול
 עליהם בחזקה, והלא הצוי"ת הוא הממליך
 מלכים וצידו הכח והממשלה בעליונים
 ובתחתונים לעשות בהם כרצונו, ואם אמנם
 חפץ ה' להמליכו עליהם בחזקה לא יצטר
 ממנו ית' לסבב הדבר בכל אופן ואופן, ועל
 מה שהוא ציד הצוי"ת לצדו לא שייך לשלול

ולומר שהוא נמנע המציאות דהיפלא מה' דבר. וגם ז"צ מה דייקו באמרם המלך תמלך "עלינו" אם משול תמשול "צנו".

גם יל"ד צמה שאמרו ועתה לכו ונהרגו ^{אמר החכמה} ונראה מה יהיו חלומותיו, ופרש"י א"ר יצחק מקרא זה אומר דרשוני, רזה"ק אומרת כן, הם אומרים ונהרגו והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו, נראה דבר מי יקום או שלכם או שלי, ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו ^{חלומותיו} חלומותיו, שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו, ע"כ. ולכאורה הנה זהו לפי מדרשו, אבל הלא אין מקרא יוצא מידי פשוט, ולפי הפשוט הם אמרו זאת דאל"כ הול"ל ותראו מה יהיו חלומותיו, וא"כ אחתי יקשה דמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו. גם ז"צ אומרם "ועתה" לכו ונהרגו, דחיבת ועתה לכאורה מיותר הוא דמה דייקו לומר שעתה דייקא ולא בזמן אחר.

ואפ"ל דהנה זה ודאי שהשנאים הקדושים עשו כל דבריהם כדת וכהלכה, אלא שזענין זה טעות הי' צידם שנסתבצו לידם כן מן השמים, וכמפורש במד"ר פ' נשא (פי"ג י"ח) וז"ל אע"פ שאירע לשנאים שצא לדיהם מכירת יוסף, את סבור שלא הי' צא לידם אותו המעשה אלא"כ היו רשעים במעשים אחרים, לאו, אלא נדיקים גמורים היו ולא צא לידם חטא מעולם אלא הוא לצד וכו', ומתוך גנותם סיפר הכ' שצחם שלא הי' צידם עון אלא זה בלבד, ולפי שמכירת יוסף זכות הי' לו שהיא גרמה לו למלך. וזכות היתה לאחיו ולכל בית אביו שכלכלם בלחם בשני רעבון, לכך נמכר על ידם שמגלגלין זכות ע"י זכאי, עכ"ל המדרש. הרי דלפי שהי' הכרח שיקדים יוסף לבא למצרים, לכן אינה הי' לידם מעשה זו כדי לגלגל זכות על ידם, והגם

שנענשו על זה, כבר ידוע שכל אלו העניינים הם עד"ז שאע"פ שנסתבצו כן מן השמים ^{אמר החכמה} אעפ"כ הי' קצת פגם בדבר והיו נריכין למרק את הפגם (וכמ"ס לעיל בדרוש הקדוש), אבל עכ"פ הי' כן מן השמים להניחם בטעות זה כדי שישלשלו כל אלו העניינים. אך אעפ"כ גם את טעותם נריכין להבין מה הי' שורש הטעות הזה ומה טעם יש בו, דהרי משרתי ה' כאלו היו כל עשיותם וגם כל דיבור ומחשבה וכל תנועה שלהם במדה ובמשקל, ובוודאי שהי"ל חשבון נדק לעשות כן, ונריך להבין טעמא דמלתא מה הי' חשבונם צמה שהסכימו כולם להרוג נפש נדיק חיה, ולפלא דבקררי אינו מזכר על זה שום טעם.

ורש"ל"ק (בחלק תושב"כ מאמר נאן יוסף לפ' וישב מקץ) האריך בזה באריכות דברים לבאר כל הענין, ותו"ד דענין המלוכה של יוסף הי' ששלט על שר של מצרים ועל טומאת מצרים, ויוסף פתח זה הפתח כי רב גוברי', והקב"ה שלח רפואה קודם למכה, דהיינו ששלח את יוסף קודם השעבוד של ישראל, ולאחר השעבוד יצאו ציד רמה ובחר השי"ת בהם לעם עד שהנליחו למלוכה ומלך באמת הוא דוד מלכינו משבט יהודה, ואילו לא הקדים מלכות יוסף במצרים לא הי' מעולם מלכות יהודה כי לא היו ישראל לעם ח"ו, וגם לעתיד יחזור ויוקדם מלכות בית יוסף למלכות בית דוד, כי מתחילה יבוא משיח בן יוסף ואח"כ משיח בן דוד וכו', באופן שהי' אח"כ מלכות בית דוד בעם ישראל נצחית, ואז יהיו מקויימים שני החלומות של יוסף, דהיינו הקדמות המלוכה שלו במצרים, ואח"כ לעתיד הקדמות מלוכה שלו למשיח בן דוד, ובשני המלוכות האלו הי' כוונתו בשביל מלכות יהודה ושניהן שווין לטובה, ואז יוגמר התיקון להיות כראשית הצריאה

וכו'. וכל ענין מלוכת יוסף אינו אלא כדי להעמיד מלכות יהודה. והשצטים לא הבינו דבר זה רק היו חושדין אותו וסבורים שהוא מבקש כתר המלוכה בעצם לו ולזרעו, ע"כ הלכו דוחינה לבקש נכלי דמות, כלומר לדון אותו בדת תורה, והסכימו כולם שהוא בן מות ל"ע, ואפילו בני בלהה וזלפה אוהביו הסכימו בן מלך דין ודת, מאחר שחלק על מלכות בית דוד, וכל החולק על מלכות ב"ד כחולק על השכינה, אבל לפי האמת לא הי' על יוסף שום חיוב, כי לא חפץ במלוכה ולא מרד במלכות ב"ד, ואדרבה עניינו הי' להחזיק מלכות ב"ד כמו שבארנו, וע"כ בהתוודע יוסף אל אחיו רצה לגלות להם הענין שאינו כפי מחשבתם שהוא חפץ בכתר מלוכה, אדרבה השי"ת שלחו "לפניהם" כמ"ס וישלחני חלקים "לפניהם", כלומר להבין דרך לגרום שיהיו ישראל לעם ויהודה למלוכה, ורמז על שני שליחויות שנשלחו לפניהם כדי להעמיד להם מלכות יהודה, א' בעוה"ז כדי שיהיו ישראל לעם ראויים למלוכה, וא' בצאת ישראל ממצרים היתה יהודה לקדשו וגמלך הדבר עד מלכות בית דוד, והב' לעת"ל ישלח ג"כ לפניהם קודם משיח בן יוסף שיצא מתחילה לפנות דרך למשיח בן דוד, עכ"ל בקצרה ועיי"ש שהאריך טובא.

אולם גם בזה עדיין לא יצאנו יד"ח הביאור, שהרי בחלומנו של יוסף היו רמזים בו שני ענינים לשעה ולדורות כאמור, וכמ"ס גם מפרשי המדרש היפ"ת ומה"ק לפי דרכם דמכפל הלשונות בפסוק משמע שהיו כאן ב' חלומות והיו רמזים בהם שני ענינים יעיי"ש, ולפי"ד השלה"ק היו רמזים כאן מלוכה שלו אז בשעתו וגם משיח בן יוסף בדורות הבאים, והשצטים היו חושדין אותו שרצה עצם המלוכה לעצמו אז בשעתו, וגם לזרעו אחריו

לדורותם שיהי' כתר המלוכה של משיח בן דוד לזרעו והיינו משיח בן יוסף, וע"כ רצו להרגו כמורד במלכות בית דוד מפני שלא ידעו שהוא רק הקדמת המלוכה למשיח בן דוד, דלפני משיח בן דוד בהכרח לבוא מקודם משיח בן יוסף כמבואר שם בדבריו בארוכה. והנה גם ע"פ פשוט קשה לומר שדנו אותו להריגה אז מפני שראו שרצה להיות משיח בן יוסף בדורות העתידים דהלא כלל הוא דאין דנין את האדם ע"ש סופו, וכמ"ס אלל ישמעאל דבאשר הוא שם לדיק הוא, ומנ"ל לחייבו מיתה מעתה בשביל מה שעתידין לעשות בדורות הבאים, ולא עוד אלא שהשי"ת יכול לנקום את נקמתו ממנו גם אז בשעתו דהרצה שלוחים למקום, ואין שייך לומר שיהרגוהו הם עתה בשביל מה שעמיד להיות בסוף יומיא.

ור"ו דגם זאת גופא לדנו על של עתה על מה שרצה ליטול מלוכה לעצמו ג"כ קשה, מה כל הרעש הזה לחייבו מיתה על כך משום מורד במלכות בית דוד, והלא החלום לא הראה אלא ותשתחווין לאלומתי, שהוסיף מלכות גם ליוסף, אבל לא שלל את המלוכה גם מיהודה, ואכתי יתכן להיות מלוכה גם ליהודה, ולפי"מ דאמרן הרי מותר ע"פ התורה להיות לפי שעה גם מלך אחר משאר שצטים עפ"י נביא, כדמצינו כמה מלכים שמלכו משאר שצטים כשאל המלך וירבעם, וא"כ אם מותר הדבר עפ"י הלכה למה נקרא בשביל כך מורד במלכות בית דוד. ולא מיבעיא לשיטת הרמב"ם ז"ל ודעימי' דאפילו החשמונאים לא חטאו בזה שנטלו להם המלוכה שהרי חושבו בין המעלות כנ"ל, הרי פשיטא שהי' מותר להיות מלוכה גם ליוסף, אלא אפילו לדעת הרמב"ן ז"ל שחטאו החשמונאים בזה, מ"מ הלא גם הוא מודה שהיו זמנים בישראל שהי' מותר מלוכה לשעה שימלוך על ישראל

[אוצר החכמה]

ונתגלגלו ער ואונן שניהם ביחד צפרן וזרח
עיי"ש צריקנאטי, ועל זה אמר מנחם נר
חנוכה הוא איש וביתו דהיינו קרוביו
וגואליו, והמהדרין נר לכאוף"א שאינו בא
למדת הגלגול אלא ימנע מנוחה על משכבו
וכו' יעיי"ש בארוכה.

והנה האמנם דפרשה זו יפה נדרשת שם
בשלה"ק לפי סודן של דברים דקאי
על העמיד, מ"מ הדרשה מדרוש ואין מקרא
יונא מידי פשוטו, ולפי הפשוט מיירי כל
הענין מ"ש המלך תמלוך עלינו וגו' ועתה
לכו ונהרגו וגו' מאז בשעתו, וכמ"ש הבוא
נבוא אני ואמך להשתחוות לך, ופרש"י והלא
אמך כבר מתה, ועל לעמיד בזמן משיח בן
יוסף הרי ל"ק כלל קושיא זו, כי אז הרי
מיירי מדור אחר ומאנשים אחרים לגמרי
שיבואו עוה"פ בסוד הגלגול, והרי הוא ענין
אחר לגמרי, ועכ"ל דלפי פשוטו מיירי הכ'
מאותו הזמן של אז, שהנבואה הראתה
בחלוש שיהי' יוסף מלך אז בשעתו. והנה
ראיתי באיזה ספר להקשות האין הותר
ליוסף להיות מלך והלא לא הי' רשאי אז
עדיין להיות מלך לישראל קודם שמלכו
המלכים לבני עשיו, שכן כתיב ואלה המלכים
אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך
לבנ"י, וכן מבואר מנבואת רבקה ולאום
מלאום יאמץ דכשזה קם זה נופל, וכל זמן
שהיו מלכים מאדום לא הי' יכול להיות מלך
לישראל, ואז עדיין הי' הזמן של מלכי אדום
והאין הי' יוסף יכול להיות מלך. ותי' דמלך
ישראל נקרא רק אם הוא מלך על ישראל,
אבל יוסף הי' מלך על מצרים אלא שישראל
נפלו שם בתוכם בגלות מצרים, וזה אינו
בכלל מלכי ישראל, שהרי באמת הי' מלך רק
על המצריים ולא על ישראל, וגם דלא הי'
מלך גמור אלא משנה למלך, דעיקר המלוכה
הי' שייך לפרעה כמ"ש רק הכסא אגדל
ממך, וזה אינו בכלל מלוכה ומותר, וכדאיתא

מלך גם משאר שבטים וכמפורש בקראי
כנ"ל, וכיון שיש מציאות להיות גם מלך
אחר לפי שעה, והלכה ברורה הוא דמותר,
א"כ אכתי אינו מיושב כל כך למה דנו את
יוסף על כך כמורד במלכות צ"ד.

אך אפ"ל ביאור הענין בהקדם מ"ש
השלה"ק עוד שם בהמשך הדברים
לצאר מה שנטל יוסף את שמעון ויאסור
אותו לעיניהם, למה אסר רק את שמעון
ולא את לוי, והלא שניהם היו בענה אחת
עליו כמ"ש שמעון ולוי אחים (ועיי"ש
צ"ש"י), וביאר שם לפי דרכו כי מעלת
מלכות ישראל הוא צא"י שעיקרו צדיהמ"ק
וכו' וראש ההנהגה צדיהמ"ק הוא הכהן
גדול והוא משבט לוי, על כן לא רצה יוסף
לשלוח יד בלוי ולפגום בכבודו ואסר רק את
שמעון, עכ"ל. ולכאורה הלא גם משבט
שמעון יצאו כמה גדולים ונדיקים כמו מכל
השבטים, ואכתי צריך ביאור קצת למה חס
דוקא על לוי ולא על שמעון.

אמנם הנה השלה"ק שם לדרכו אזיל
דהמועדים של כל השנה יש להם
שייכות לענין הפרשיות שחלות בהן, ומבאר
שם בארוכה דענין יוסף הנדיק הי' ג"כ
במלכות חשמונאי בימי יון וכו', ועד"ו ביאר
שם ג"כ דענין נר חנוכה, דאור הנר המאיר
למעלה כטבע האור שעולה הוא סוד אור
הגדול של הגשמה, וזהו שאמרז"ל מנחם
חנוכה נר איש וביתו והמהדרין נר לכאוף"א
וכו', הנה הנרות רומזות לנשמות כמ"ש נר
אלקים נשמת אדם, והנה נודע שצוה"ז רוב
הנשמות הם מגולגלות, והגלגול הטוב למת
הוא כשמתגלגל בקרוביו הקרוב הקרוב
יותר, כמ"ש הריקנאטי דענין יבוס שאמר
יהודה לאונן בא אל אשת אחיך כדי שיתגלגל
ויהי' נולד עוה"פ, ואח"כ נתקיים ציהודה
עצמו שבא אל תמר והוליד תאומים

שמרע"ה הי' מלך מ' שנה בארץ כוש, ועכ"ח שזה מותר שאינו בכלל מלוכת ישראל, דאע"פ שהוא עצמו ישראל, מ"מ כיון שהוא מלך על או"ה אין זה בכלל מלוכת ישראל ומותר, (וכיו"צ איתא ביש"מ פ' וישב עה"כ ויוסיפו עוד שגוף אוחו).

ומעתה אפשר להבין קצת דעת השבטים הקדושים, דהנה ראה זה פלא שבכל ענין החלום אינו מוזכר מזה שום רמז איפה תהי' מלכותו של יוסף ושהמלוכה שלו תהי' על מצרים דוקא, וע"כ לא אסיקו השבטים זאת אדעתיהו רק חשבו שהדבר כפשוטו שרוצה להיות מלך על ישראל, וזה באמת לא יתכן שהרי אחי לא מטא זמנא למלוכת ישראל, ולזה תמהו על זה תמיה רבתי המלוך תמלוך "עלינו" דייקא וגם אם משל תמשול "צנו" דייקא, שלהיות מלך ומושל על ישראל לפני הזמן וטרם יתפוזר הצוי"ת להמליך מלך בישראל זהו דבר בלתי יתכן, דאסור לישראל ליקח מלוכה לפני הזמן, וזאת שיהי' מלך רק על מצרים שזה מותר לא הי' נרמז כלל בהחלום, ויתכן שהקב"ה רצה להעלים הדבר מהם כדי שיהי' הרגושו של יוסף וישנאו אותו ועי"כ יתגלגלו הדברים שירדו אבותינו למצרים, על כן בהחלום לא הי' נזכר מזה, שהרי הי' זה נבואה מאת ה' שכל דיבור צריך להיות אמת, ואע"פ דבסתם חלום אמרינן אין חלום בלא דברים בטלים, מ"מ הכא שאני שהי' נבואה והוצרך כל דיבור להתקיים במילואו ע"כ הוצרך להיות כל החלום בדקדוק גדול, וכיון שרצו להעלים זאת לכן לא הי' נרמז מזה כלל, ועל כן כיון שראו השבטים את דברי החלום שאמר והנה אנחנו מאלמים אלומים וגו' ותשתחוין לאללתי, והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי, דמורה שיהי' מלך סתמא והם ישתחוו לו, וסברו זו כפשוטו

שיהי' מלך על ישראל ואמנם אז עדיין לא הגיע הזמן לזה, ע"כ המה ראו כן תמהו המלוך תמלוך "עלינו" או גם אם משול תמשול "צנו" בחזקה לפני הזמן הלא זהו נמנע המציאות, ושפיר שללו זאת לגמרי מפני שזהו באמת דבר בלתי יתכן וגם הצוי"ת לא יסבב כן להמליך מלך ישראל לפני הזמן שיעלה בראשו יתצ"ש.

ולפי"ז חו לק"מ מה שדנו אותו כל השבטים לבן מות ח"ו ורצו להרגו, ואף גם בני בלהה וחלפה אוהביו כנ"ל, שהרי כתב המהר"ל מפראג ז"ל (בספרו נח ישראל פכ"ד) דדבר זה לדחוק את הקץ שלא בעונתו וליקח לעצמן מלוכה וחירות לשחרר עצמן מן הגלות לפני הזמן הוא בכלל יהרג ואל יעבור, וכמ"ש רז"ל במדרש עה"כ השבעתי אחכם וגו' השביע אותם בדורו של שמד, דהכוונה שלא ילאו מן הגלות והשעבוד אף אם יהיו מייסרים אותם ביסורים קשים כמו בדורו של שמד רח"ל, ואף אם יהיו רוצים להמית אותם בעינויים קשים רח"ל לא יהיו יוצאים, וז"פ השביע בדורו של שמד, כלומר דכמו שמחוייבין למסור נפשם ולסבול הכל בדורו של שמד שלא להשתמד ח"ו כן צריכין למסנ"פ ולסבול שלא לעבור על אלו השבועות שהשביע הקב"ה לכנס"י שלא לדחוק את הקץ וכו' (ועיין מזה באורך בספר ויואל משה מאמר א' סי' כ"ו, ל"ב, ע"ו). והרמב"ם ז"ל באגרת חימן כתב שלכן הזהירו אותנו כ"כ על איסור זה של דחיקת הקץ מפני שהוא סכנה גדולה לישראל יעיי"ש. וכמו שרואין בעוה"ר גם כהיום שעיי"כ הסכנה מרחפת ח"ו, והשם ישמרינו שלא ליטול חלק בזה לא מיני' ולא מקצתי'. ועל כן כאשר שמעו השבטים ענין נורא כזה שהוא רוצה ליטול לעצמו מלוכה לפני הזמן, וכמ"ש המלוך תמלוך "עלינו" וגם משול

ונתזהלו כ"ה מחלומותיו כי מלוכת ישראל לפני הזמן סכנה גדולה היא לישראל, ונאמת הי' יוסף רק מלך מזרים שזה מותר.

ואפשר שעל זה הסכימו גם הם שיתקיים החלום בדורות הבאים, והם חלקו עליו רק אז באותה שעה שלא הגיע עדיין הזמן שיהי' איזה מלכות לישראל, אבל לכשיגיע הזמן למלכות ישראל נאמת הסכימו גם הם שיתקיים החלום ויהי' יוסף מלך, וזוה אפ"ל מ"ש ועתה לכו ונהרגו וגו', דכלפי שאמרו המלך תמלך "עלינו" וגו' דמשמע שרונה להיות מלך ישראל עליהם לכן הן עתה עכ"פ הוא חייב מיתה ל"ע, ואולם אם נאמת מוכנת לו המלכות ויהי' ראון העליון לאחר זמן שיהי' מלך אזי לא יפקד מושבו, ואף אם יהרגוהו עתה יבוא עוה"פ בסוד הגלגול וימלך בזמנו בדחינת משיח בן יוסף, וכדברי השלה"ק הג"ל דרוב הנשמות באות בגלגול, ולו"א "ועתה" דייקא לכו ונהרגו, דאם רוצה ליטול לעצמו מלוכה עתה שלא בעונתו אזי בהכרח ונהרגו כדינו וכמשפט החרוץ על דחיקת הקץ שהוא ציהרג ואל יעבור כנ"ל, וא"ת האין יתקיים נבואת החלום, על זה אמרו "ונראה" מה יהיו חלומותיו, דדורות העתידים כשיגיע הזמן למלוכת ישראל אזי נראה שיתקיים החלום כי אז שפיר יוכל להיות מלך ע"י שיתגלגל עוה"פ, ועל אז לא התנגדו למלכותו, שהרי הי' נדיק יסוד עולם ולו נאה ולו יאה כתר מלוכה, ובשעה שכבר הגיע הזמן וכשר הדבר לפני הקצ"ה למה לא יהי' מלך ואדרבה, וכל עיקרם רצו רק לדחות קיום החלום עד שיגיע הזמן לזה, דהן עתה אחתי הי' אסור הדבר לפי דעתם, וז"ש "ונראה" פי' לאחר זמן ודורות העתידים כשיגיע הזמן של קיום החלום ויהי' מותר לו למלך אזי נראה מה יהיו חלומותיו משא"כ עתה לפני הזמן. וגם לפי

חמשול "צנו" שצמוכי צנ"י הוא רוצה ליקח מלוכה וממשלה, שזהו ענין של דחיקת הקץ שהוא תקלה גדולה לרבים וסכנה גדולה לישראל, וגם דינו ומשפטו חרוץ שהוא ציהרג ואל יעבור וכמ"ש המהר"ל ז"ל, לכן שפיר דנו אותו להריגה צדין ובמשפט כדי שלא לעבור על זה ולא לסכן את כל הכלל ישראל, (וע"ע בדברינו לפ' וישב עמוד ש"א). אלא שהאמת הי' שמלוכת יוסף הי' אמנם היתה כדת וכדין, דלאו ישראל מינו אותו למלך, ולא הי' מלך ישראל אלא מלך מזרים ורק משנה למלך שזה מותר כנ"ל, והם לא ידעו מזה ולא השיגו פשר דברי החלום שלא היתה הכוונה לזה כלל, כי הקצ"ה העלים זאת מהם ולא הי' נזכר בדברי החלום וכנ"ל. ואפשר שגם ליוסף הנדיק עצמו הי' קשה ג"כ קושיא זו, שהרי ידע שהחלום הזה הוא נבואה מן השמים (כמ"ש שם השלה"ק) ולא הבין האין אפשר להיות כדבר הזה שיהי' מלך ישראל לפני הזמן, וע"כ סיפר זאת לאחיו כדי להבין פשר דבר, ואמנם הם בשמעם כדברים האלה רעדה אחזתם ואמרו לו מהו זאת להיות לך אף חלומות כאלו, והלא הוא הסכנה היותר גדולה לישראל אם ח"ו יתקיימו חלומות כאלו, דזה כרוך עם סכנת נפשות ליטול מלוכה בישראל לפני הזמן. והשתא חו ל"ק דאין דיין את האדם ע"ש סופו ועאכו"כ לא ע"ש הדורות העתידים, דמה שדנו אותו למיתה על מעשיו של עכשיו דנוהו ולא ע"ש העתיד, כי על מעשה כזה ליקח מלוכה על ישראל עתה לפני הזמן מעכשיו הוא חייב מיתה ע"פ דין וכנ"ל. וזוה ניתן קצת להבין טעותם של השצטים הק', דהגם שהי' הכל סיבה מן השמים כדי שירדו ישראל למזרים, אבל עכ"פ צפשוות היתה זאת סיבת טעותם שסברו שרונה להיות מלך ישראל שלא כדין שעל זה חייב מיתה, והיינו טעמא שנתפחדו

מסד התוספת

הדרש שהרוה"ק השיבה ואמרה ונראה וגו' ג"כ א"ש דרוה"ק השיבה ונראה מיד, שגם עתה יתקיימו חלומותיו ולא רק לעת"ל, כיון שלא ימלוך על ישראל אלא במצרים וכנ"ל, נמצא דהדרש והפשט תרומייהו הא בהא תליין, שהם אמרו ונראה מה יהיו חלומותיו על לאחר זמן, ורוה"ק משיבה ואומרת ונראה מיד, והבן.

ועפ"י יוצנו ג"כ דברי השלה"ק הנ"ל מ"ש שלכן לא רצה יוסף ליקח גם את לוי לאסרו כמו שלקח את שמעון, מפני שמורעו יהיו הכהנים העובדים העבודה צביהמ"ק כנ"ל, ולדרכינו יומתק עוד, דכלפי שראה יוסף שטעם שנאתם של השבטים עליו ה' צבציל שחשדוהו שרצה ליטול את המלוכה אז צשעתו לפני הזמן שלפי דעתם ה' צוה איסור, וראה יוסף ברוח קדשו שהכהנים בני חשמונאי דמורע לוי קא אחי ג"כ עתידין לעשות כמעשהו ליטול לעצמם מלוכה לשעתם ואע"פ שאינם משבט יהודה ומורע דוד, ובאותו חטא שלפי שיטתם של השבטים חטא צו הוא, עתידין לחטוא גם הכהנים בני לוי בימי חשמונאים, ע"כ לא רצה ליטול את לוי דתרווייהו על מדוכה אחת ישבו צה, ושפיר יש לו שייכות למה שעתידין בני לוי להיות כה"ג צביהמ"ק, דדוקא מה"ט לא לקח אותו, דאליבא דאמת גם שניהם לא חטאו צוה, דכמו שחלומו של יוסף ה' אמת ונכון גם על אז צשעתו כמו"כ גם הכהנים לא חטאו בדבר המלוכה וכמו שנתבאר לעיל.

ועפ"י השלה"ק הנ"ל דחלומו של יוסף ה' רמו על משיח בן יוסף שצריך לבוא מקודם כדי להכין את הדרך לביאתו של משיח בן דוד, אפשר לרמוז ג"כ צמה שאמרז"ל (צ"ר פ"ב ה') שגזרו היוונים כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק

באלקי ישראל, ולכאורה למה גזרו על קרן השור דוקא ולא על קרן צהמה אחרת, ומה נפק"מ להם בקרן השור דוקא. אך דמצינו דשור זה יוסף, כמו שדרשו ז"ל עה"כ ויהי לי שור וחמור, שור זה יוסף שנאמר בכור שורו הדר לו, וחמור זה משיח בן דוד שנאמר עני ורוכב על החמור, והנה היוונים הרגישו דהתחלת התנוצצות הגאולה יהי ע"י יוסף הצ', דמצלתי משיח בן יוסף הצא מורע יוסף להכין את הדרך אי אפשר שיבוא משיח בן דוד, והם רצו לעכב את הגאולה, ולטעם זה התגברו על ישראל להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, כדי לנתק את ישראל מפטרונו ועי"ז יעכבו את הגאולה העתידה ותיקון השלם מלצוא, ולזה גזרו אומר כתבו לכם על קרן השור דוקא, הרומז על משיח בן יוסף, שאין לכם חלק באלקי ישראל, כדי לצטל צוה כוחו של משיח בן יוסף ולעכב עי"ז את הגאולה, אמנם הצוי"ת הפר את עצתם וקלקל את מחשבתם ע"י הכהנים מצית לוי שלחמו עמהם ונלחם והרימו קרן הדת על חילה.

ובחזור לענין ראשון, דהנה יהי איך שיהי שפיר יש לומר שלא חטאו החשמונאים צמה שנטלו להם המלוכה, דבאמת לצורך שעה הותר להם למלוך, שהיו קדושים וטהורים כאלו וראו שיש צוה הכרח וצורך גדול לשעה עבור חיזוק התורה"ק וחיזוק הדת, וזה גופא ה' לאות אשר טוב עשו בעמם צמה שנטלו להם המלוכה, ממה שיצא עי"ז חיזוק התורה והדת שנתקיימה על ידם כהתו"כ בדברי הרמב"ן ז"ל הנ"ל, מזה גופא הוצר הדבר למפרע על ראשית ממלכתם שהי' זה דבר טוב.

והנה כבר כתבו הספה"ק דהארת אור חנוכה הוא מצחינת אור הגנוז, דאור הראשון שנברא בששת ימי בראשית

היו יכולין לראות זו מסוף העולם ועד סופו, וראה הקב"ה שאין כדאי לרשעים להשתמש זו וגנוז מן העולם כמ"ש וימנע מרשעים אורם, וגנוז לצדיקים לעת"ל (צ"ר פי"א), ויתגלה רק לעתיד ביאת המשיח, ואותו האור מונח באור של נרות חנוכה, והבני יששכר מאריך בזה הרבה (במאמר אור תורה אור י"ח כ"א ועוד כ"מ) וכתב שם הנה העדתי לך על זה שלשה עדים נאמנים, הלא המה הרב עיר וקדיש בעל הרוקח ז"ל אשר כל דבריו מקובלים מאליהו ז"ל, וכן מדברי הרב הגאון הקדוש מהר"ל מפראג ז"ל בספרו אור חדש אשר ידוע כי דבריו נאמרו ברוה"ק, והרב הקדוש אשר הי' סמוך לדורותינו מפורסם ברוח קדשו מורינו הרב ר' פינחס מקארעץ זצוק"ל, שכתב (במדרש פינחס אור א') שכל חנוכה בשעת הדלקת הנרות נתגלה האור הגנוז והיא אורו של מלך המשיח, עכ"ד. וכתב שם עוד שגם כל ימי עניינו ומרודינו משנפסקה הנבואה האיר השי"ת לנו הארת אור הגנוז בתורה ע"י מצות נר חנוכה, והאור ההוא מתגלה לנו להאיר בכל שנה ושנה, יעיי"ש שהאריך בקדשו. והנה מובן מאליהו שאין אור זה מתגלה לכל א' בשנה כמו שיהי' לעתיד שיתגלה לעין כל, דמי הוא זה שזוכה בזה"ז לראות האור הגנוז ההוא אף גם בנרות חנוכה, ורק יחידי סגולה זוכין לראותו, אבל לעתיד לאחר ביאת המשיח אזי יזכו הכל לראות אורו של מלך המשיח הגנוז עתה. נמצא דאע"פ שמתוק האור והנה הוא מונח בנרות חנוכה אבל עם כל זה אחתי אור הגנוז הוא כשמו שאין הכל זוכין לראותו ורק השרידים אשר הי' קורא זוכין לראותו. והנה איתא במדרש (תנחומא פ' תלוא) שאמר הקב"ה שבזכות אותן הנרות שמדליקין במנורה בציהמ"ק יזכו לאורו של מלך המשיח שנאמר ערכתי נר למשיחי, וכמו"כ איתא בספה"ק וכ"כ הבניי

שם (אות ט"ז) שבזכות הנרות חנוכה יזכו לביאת המשיח וסמכוהו ג"כ אהך קרא דערכתי נר למשיחי, נמצא דהנרות חנוכה הם הכח אשר על ידם יתגלה האור הגנוז ההוא לעתיד לכל העולם.

נמצא דגמר הישועה של הנס חנוכה יהי' רק לעתיד לימות המשיח, והן עתה עדיין עומדים באמצע אותה ישועה, וכל הישועה של הנס חנוכה הייתה רק לשעה ולא נשלמה עדיין, ואפשר שע"כ נהרגו הכהנים החשמונאים אז במלחמה ולא גמרו את עבודתם מפני שלא הי' אז עדיין הזמן לגמר ישועתן של ישראל וגמר החיקוק, ולא זכו עדיין שיתגלה האור הגנוז ההוא אורו של מלך המשיח לגמרי באתגליה, לכן סילקו אותם אז מן העולם באמצע עבודת הקודש אשר עליהן, אבל לעתיד כשיעזור השי"ת ויהי' ביאת המשיח אזי יבואו גם הם ויגמרו את עבודתם, כדאיתא שהצדיקים הגדולים יקימו ויעמדו לתהה"מ בתחי' הראשונה שתהי' מיד עם ביאת המשיח כמ"ש היפ"ת (כמוצא לעיל בדרוש הקודש), ובזוודאי שגם הצדיקים החשמונאים יקימו אז ויבואו ויעשו את העבודה בציהמ"ק, ואזי יגמרו הם עצמם את הישועה שהתחילו אז בימי הנס חנוכה, נמצא שהעבודה הזאת של הנס חנוכה לא נגמרה אז בשעתו. ואפשר שמה"ט ג"כ לא קבעו ימי חנוכה למשחה ושמחה כמו פורים אלא להודות ולהלל כמ"ש המחזר (בסימן עת"ר), כדי להראות שהישועה לא נגמרה עדיין, ואחתי לא מטא זמנא לעשות עלה ימי משחה ושמחה כל זמן שלא נגמרה הישועה, ואף אם אומרים זו ומירות ושכחות הוי סעודת מצוה (כמ"ש בהג"ה שם).

עב"פ מצוה שגמר הישועה דנס חנוכה שהוא התגלות אור הגנוז יגמר רה

לעמיד כשיתגלה אורו של מלך המשיח לכל העולם, והנה זה גופא שלא נגמרה עדיין הישועה הוא עת צרה גדולה עד מאוד, שראו ש"ע"פ שהיתה ישועה גדולה לישראל עכ"ז לא זכו עדיין לגמר הישועה, ואכתי הוא צחי' עת צרה עד לעמיד צימות המשיח שיצואו הכהנים ויגמרו את עבודתם שהחלו אז ויהי' גמר התיקון. ולזה אומרים ואתה ברחמך הרבים עמדת להם אבל הי' עוד "בעת צרתם" צרתם, הן צמה שראו שהכהנים נסתלקו צאמצע עבודתם ולא גמרו את הישועה והצינו מזה שלא יהי' גמר התיקון עד לעמיד כשיקומו הכהנים לתחי' כנ"ל. וגם הי' עת צרתם צמה שראו שגם לאחר הישועה עדיין נשאר האור ההוא אור הגנוז ולא נתגלה עדיין אורו של מלך המשיח לכל באי עולם ואכתי גנוז הוא מרוב צנ"א, וז"ש עמדת להם בעת צרתם, דכל זמן שאין האור ההוא עדיין צאתגליא שיהי' וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך ויהי' התגלות אור הגנוז צאתת לאמיתו עדיין הוא עת צרה, והן צמת שגרות חנוכה הם הכנה שמציאין לזה שזכות הנ"ח יזכו לזה כנ"ל, וכמ"ש גם הקדושת לוי והצנ"י ושאר ספה"ק דחנוכה הוא מל' חינוך, ולכן קראו לימים האלה חנוכה שהוא חינוך והרגל על לעמיד על גאולה העתידה שאז יתגלה לנו האור הגנוז בשלימות כמו שהי' צמעשה בראשית יעיי"ש, מ"מ עדיין הוא רק הכנה בעלמא ולא זכו עדיין לברך על המוגמר. ולפי"ז תו ל"ק למה צונסח ההודאה דפורים אינו מקדים לומר הקדמה שעמדת להם בעת צרתם משא"כ בחנוכה, דהתם אע"פ שלא נמחקו עדיין זרע עמלק מן העולם מ"מ המן ובניו נאבדו לגמרי ולא נותר זכר למו ונמח זכורם מלהזכירם עוד, והישועה ההיא נגמרה אז ולא הי' עוד זכר מאותה צרה, אבל בחנוכה לא נגמרה אז עדיין אותה

הישועה כיון שלא הי' עדיין התגלות אור הגנוז לכל העולם אלא ליחידי סגולה בלבד, והיתה עבודה וישועה כזו שיגמר רק לעתיד, ע"כ מוזן שפיר למה קאמר הכא שעמדת להם בעת צרתם.

אמנם אע"פ שלא נגמרה עדיין הישועה מ"מ מקודם לפי שעה הי' צה אז כבוד שמים גדול, אבל גמר הישועה יהי' רק לעתיד ע"י סגולת הנרות, ולז"א דאעפ"כ ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך, שהי' אז עי"כ כבוד שמים, אבל ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן רק "כהיום הזה" שזה יתקיים רק האידנא, שאז עדיין לא נתקיים ולא נגמר עדיין אבל אזו מקווים ומצפים שכהיום הזה יתקיים וצימינו יושע יהודה וירושלים ויגמר אותה הישועה, ולזה מסיק והולך שהי' ואח"כ באו בניך לדביר ביתך וכו' והדליקו נרות בחצרות קדשך וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו וכו', שלזה צריכין עוד לעבוד העבודה והדלקת הנרות בציהמ"ק, וגם להדליק נרות חנוכה, שזכת זה יזכו להישועה שלימה ולגמר אותה ישועה דכל זה מציא אורו של מלך המשיח כנ"ל. וא"ש דגבי הודאה דפורים א"צ לספר מה שעשו ישראל לאחר הנס, שהרי הישועה כבר נגמרה אז ע"י מה שנתלה המן ובניו על העץ וזאת היתה הישועה ויותר מזה אין שייך עוד לסיפור הנס, משא"כ בחנוכה כיון שבנצחון המלחמה עדיין לא נגמרה הישועה השלימה וגמר התיקון, ויש עוד צורך בהדלקת הנרות להמשיך גמר הישועה, ע"כ שייך כל זאת לסיפור הישועה, וצריך לספר שאח"כ באו בניך וכו' שהדליקו נרות המנורה בציהמ"ק, וגם קבעו שמונת ימי חנוכה וכו' וע"י הדלקת אותן הנרות יומשך גמר ישועתן של ישראל והתגלות האור הגנוז ההוא כמ"ש ערכתי נר למשיחי.

עמנו ולא יותר, ומאי שנא הכא שהאריך לספר גם שזמן של ישראל מה שעשו לאחר הנס.

(ג) בגמרא (שבת כ"א ע"ב) מאי חנוכה דת"ר כ"ה בכסלו יומי דחנוכה תמניא אינון וכו', שכשנכנסו יוונים להיכל טמאו כל השמיים שנהיכל, וכשגזרה מלכות בית חשמונאי ונלחם דקו ולא מלאו אלא פך אחד של שמן וכו', ולא הי' בו אלא להדליק יום אחד נעשה בו נס והדליקו ממנו שמונה ימים, לשנה אחרת קבעום ועשאו יו"ט צהלל ובהודאה, עכ"ל הגמרא.

והנה רש"ל פי' מאי חנוכה על איזה נס קבעוה. אמנם החיד"א ז"ל בספר דברים אחדים (דרוש ל"ב לחנוכה) מביא בשם הגאון החסיד המקובל מהר"ר לבי הורוויץ זלה"ה בספרו גאון לבי (דף ה' ע"ג) דבמראה אמרו לו מן השמים למה לא תשית לב לשיחת חכמים שאמרו בגמרא מאי חנוכה ולא אמרו מ"ט נעבד חנוכה, אלא שאלים על תיבת חנוכה מאי היא, (ר"ל מדוע קראו לו שם חנוכה), ופירש הרב כל הענין בראשי תיבות חנוכה ע"ד הרמז, דשם חנוכה זו תרמוז נטורי קאן כמה ענינים יעיי"ש. וכתב עלה החיד"א ז"ל דבכל זה עדיין לא הונח לנו, דאי שאלת מאי חנוכה היינו על תיבת חנוכה, כאשר השמים מספרים ובחזון נגלה אליו, נמצא דהש"ס לא השיב שאלת השואל לאסצורי תיבת חנוכה. ונהי דהרב ז"ל יטמין "ברמז" כל שהתיבה קולטתו כמה נטורי קאן, אן מה נענה דהש"ס לא משני כלפי השואל, ואין התשובה נודקת לפי השאלה, עכ"ד החיד"א ז"ל. וכעיי"ז כתבו גם מפרשים אחרים דאין לומר דכוונת השאלה מאי חנוכה על קריאת השם חנוכה דא"כ לא מתרץ הש"ס על זה כלום בסיפור הנס שנעשה בשמן ונרות.

והנה אז הי' רק הכנה וחינוך אל הגאולה העתידה, אבל כעת אנו עומדים כבר סמוך אל הגמר דכהיום אנו עומדים כבר בעיקבא דמשיחא, והשי"ת יעזור שיהי' המתחיל במלכות אומרים לו גמור, שנוכה שהכהנים הקדושים החשמונאים ימליצו טוב בעדינו ויצאו בקרב ויגמרו את עבודתם, ונוכה בקרב לביאת המשיח ולראות כהנים בעבודתם וכו', ונוכה במהרה לראות ישועת כל ישראל ולקרב את האור האמיתי אורו של מלך המשיח שיאיר על בני צלל וצפרט, וגם עד אז נוכה לישועות שצריכין בימי הגלות בכל רגע ורגע שנוכל להתקיים ולהנצל מכל צרה נוקה, ונוכה לראות במהרה בהתרוממות קרן התורה וישראל ובהתגלות כבוד שמים עלינו כב"א.

פז

הנרות הללו אנו מדליקין על הנסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המלחמות שעשית לאבותינו וכו' על ידי כהניך הקדושים וכל מלכות שמונת ימי חנוכה. ידוע הקושיא מה נפק"מ ע"י מי הי' הנס, וגם ל"ב קישור הדברים ע"י כהניך הק' וכל מלכות שמונת ימי חנוכה. גם כבר דקדקנו כמ"פ על אומרו ועל המלחמות דהלא יומי דחנוכה נקבעו על נס הנרות ולא על המלחמות וכמשמעות ל' הש"ס, ורוב הפוסקים לא ניחא להו בשיטת הפר"ח דיום א' נקבע על נחון המלחמה כנודע, ועכ"פ הדלקת הנרות צודאי הם רק על נס הנרות, ומדוע מזכירין כאן ועל המלחמות.

(ב) גם הקשו המפרשים על מ"ש בנוסח ההודאה ואח"כ באו בנין לדביר ביתך ופינו את היכלך וכו' מדוע מסיק לספר מה שעשו ישראל אח"כ, ובפורים אינו מספר רק שזכו של הקב"ה והנס שעשה